

Oleg Grabar

bazılarının da başkanlığını yaptı. Ağa Han mimarlık ödülleri çerçevesinde dünyanın birçok yerinde alan incelemelerinde bulunmuş ve seminerler vermiş, Ağa Han programının müdürlüğünü yaparken bu programın gelişmesi için katkıda bulunmuştur. Bunların en önemlilerinden biri İslâm sanatı ve mimarisine ilgili *Mukarnas* adlı yıllık dergidir. Bu derginin kurucu editörlüğünü yapmış, derginin dokuzuncu sayısında emekli olmuştur ve onuncu sayısını öğrencileri ona ithaf etmiştir. 1957-1971 yılları arasında *Ars Orientalis* dergisinin editörlüğünü yapmıştır. Emekliye ayrıldıktan sonra Princeton'daki Institute for Advanced Study'deki tarih çalışmaları bölümüne geçerek kendisini tam gün seminerler vermeye ve araştırma yapmaya adanarak İslâm sanatı alanındaki üretkenliğini ölümüne kadar devam ettirmiştir.

Oleg Grabar'ın İslâm sanatıyla mimarisi alanında ayrıcalıklı ve önemli bir yeri vardır ve İslâm sanatının ne olduğu ve nasıl oluştuğu gibi cevaplanması güç sorular için farklı ufuklar açan bir bilim adamıdır. İslâm sanatıyla ilgili birçok soruyu gündeme getirerek sanat tarihçilerinin konuları tartışmalarına zemin hazırlamıştır. Sanat eserleriyle ilgili yalnız deskriptif çalışmalarla yetinmeyerek başlıca kültürel değişimlerin sanatlar üzerindeki önemi, belli bir sanatsal dönemin kendi geçmişiyle ilişkisi, tasvirlerle yer vermeyen bir bezemenin anlamı, geçmişte verilmiş olan anlamların bugün görsel olarak algılanan sanat çalışmaları dünyasındaki sınırlılığının tartışılması, sanat eseriyle bunların kullanıcıları arasındaki ilişkiler gibi konular üzerinde evrensel yaklaşımlar aramıştır. Grabar, İslâm kültürünün dışında bir kişi olmasına rağmen, İslâm sanatı ve mimarisini Batılılar açısından ulaşılabilir kılmamanın formüllerini arayarak elli yılı aşkın bir süre âdeta iki kültür arasında aracılık yapmış, İslâm sanatı ve mimarisinin gerek Batılılar gerekse bu kültürün içinde

yaşayanlar tarafından daha iyi anlaşılabilmesi için büyük bir çaba harcamıştır.

Eserleri. 1. *Coinage of Tulunids* (New York 1957). 2. *Persian Art Before and After the Mongol Conquest* (Ann Arbor 1959). 3. *Islamic Architecture and Its Decoration A.D. 800-1500* (Chicago-London 1964, 1967, Derek Hill ile birlikte). 4. *Sasanian Silver, Late Antique and Early Medieval Arts of Luxury From Iran* (Ann Arbor 1967). 5. *The Formation of Islamic Art* (New Haven 1973, 1987). İslâm sanatı ve mimarisi alanında yeni ufuklar açan ve büyük yankı uyandıran eser Almanca, İspanyolca, Fransızca'ya ve Nuran Yavuz tarafından *İslâm Sanatının Oluşumu* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir (İstanbul 1988). 6. *Studies in Islamic Art and Archaeology* (London 1976). 7. *City in the Desert* (I-II, Harvard 1978). Müellifin, Michigan ile Harvard üniversiteleri ve Oriental Institute of Chicago'nun katkıları ile Suriye'de Kasrül-hayr eş-Şarkî'de gerçekleştirdiği kazılarının sonuçlarını içeren bir çalışmadır. 8. *The Alhambra* (London 1978). Almanca, İspanyolca ve Polonyaca'ya çevrilmiştir. 9. *Epic Images and Contemporary History: The Illustrations of the Great Mongol "Shahname"* (Chicago-London 1980). Harvard Üniversitesi'ndeki seminerlerini içeren bu eseri Sheila Blair ile birlikte hazırlamıştır. 10. *The Illustrations of the Maqamat* (Chicago-London 1984). 11. *The Art and Architecture of Islam 650-1250* (New York 1987; New Haven-London 1991; New Haven 2001, Richard Ettinghausen ile birlikte). Bu çalışma alanının el kitabı niteliğindeki birkaç eserinden biri olma özelliğine sahiptir. 12. *The Great Mosque of Isfahan* (New York 1990). Washington'daki National Gallery of Art'ta, Michigan'da ve Harvard'da verdiği seminerleri içerir. 13. *The Mediation of Ornament* (Princeton 1992). 14. *The Shape of the Holy: Early Islamic Jerusalem* (Princeton 1996). Kudüs hakkındaki bu kitap sahasında yazılmış eserlerin en önemlisidir. 15. *La peinture persane: Une introduction* (Paris 1999). *Mostly Miniatures: An Introduction to Persian Painting* adıyla İngilizce'ye çevrilmiştir (Princeton 2000, 2002). 16. *Islamic Art and Beyond: Constructing the Study of Islamic Art, 1954-2004* (I-IV, Michigan-London 2005-2006). Grabar'ın çeşitli yerlerde yayımlanan seksen üç makalesini ihtiva eder. 17. *The Dome of the Rock* (Harvard 2006). Kubbetü's-sahre hakkındadır. 18. *Master Pieces of Islamic Art: The Decorated*

Page from the 8th to the 17th Century (Munich-Berlin-London-New York 2009).

Bunların yanında Grabar'ın *Ars Orientalis*, *Artibus Asiae* gibi çeşitli dergilerde, ansiklopedilerde, kolektif kitaplarda İngilizce ve Fransızca olarak yayımlanmış olduğu Emevî saraylarıyla ilgili makalelerinin yanı sıra İslâm sanatının kaynakları ve oluşumu, sosyal ve ekonomik faktörlerin, zevk ve formların değişimini etkilemesi, mimarinin anlamı, nesnenin sanatı gibi İslâm sanatıyla ilgili geleneksel olmayan yaklaşımlar üzerinde durduğu çalışmalarını da vardır. Ayrıca İslâm şehri, Ortaçağ İslâm sanatı, İslâm sanatı ve Batı kültürü arasındaki etkileşimler-paralellikler gibi hususlar da Grabar'ın üzerinde çalıştığı konulardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Oleg Grabar, "From the Museum to the University and Back", *Eleventh Presentation of the Charles Lang Freer Medal, April 5, 2001*, Washington 2001, s. 9-30; M. Cleveland Beach, "Introduction", a.e., s. 4-8; Şenay Özgür, *Oleg Grabar ve İslâm Sanatı Yorumu* (doktora tezi, 2007), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; B. Gray, "Reviewed Work: The Formation of Islamic Art by Oleg Grabar", *The Burlington Magazine*, CXVI/858 (1974), s. 542-543; E. Cruikshank Dodd, "Reviewed Work: The Formation of Islamic Art", *The Art Bulletin*, LVII/2 (1975), s. 267-270; Hassan Arfoul, "Entretien Avec Oleg Grabar", *MARS: Le monde arabe dans la recherche scientifique*, sy. 5, Paris 1995, s. 35-42; Ülkü Ü. Bates, "Oleg Grabar (1929-2011)", *IJMES*, XLIII (2011), s. 777-778; Gülru Necipoğlu, "In Memoriam: Oleg Grabar (1929-2011)", *Muqarnas*, XXVIII, Leiden 2011, s. VII-XIII; <http://www.ias.edu/people/faculty-and-emeriti/grabar>.

ŞENAY ÖZGÜR YILDIZ

GULÂM SERVER

(bk. LÂHÜRÎ, Gulâm Server).

GUMÂRÎ, Abdülazîz b. Muhammed

(عبد العزيز بن محمد الغماري)

Ebü'l-Yüsr (Ebü Muhammed)
Cemâlüddîn Abdülazîz b. Muhammed
b. es-Siddîk el-Gumârî
el-Hasenî el-İdrîsî
(1920-1997)

Faşlı sûfi, muhaddis.

Cemâziyelevvel 1338'de (Şubat 1920) Tanca'da doğdu. Babası ve annesi tarafından soyu Hz. Hasan'a ve onun torunlarından Mağrib'deki İdrîsîler hânedanının kurucusu İ. İdrîs'e ulaştığı için Hasenî ve İdrîsî, dedesinin Tırtıfla şehrinde yerleştiği Gumâre bölgesine atıfla da Gumârî nisbeleriyle anılır. ANNESİ SÜFÎ MÜFESSİR İBN

Acîbe'nin torunudur. İlk eğitimini babasından aldı ve Kur'ân-ı Kerim'i ezberledi. Şâzelî şeyhi olan babasından bu tarikatın usulüne göre tasavvufî öğrenim gördü; babası ona Şâzelî virdini diğer tâiplilere aktarması için icâzet verdi. Babasının vefatından sonra Kahire'ye gitti (1936). Buradaki hocaları arasında Abdülmü'tî eş-Şerşîmî, Abdülvehhâb Sâlim, Abdüsselâm Guneym ed-Dimyâtî, Muhammed Zâhid Kevserî, Râgıb et-Tabbâh ve Muhammed Abdülhay el-Kettânî gibi isimler bulunmaktadır. Ayrıca hadis ilmi başta olmak üzere çeşitli sahalarda ağabeyleri Ebû'l-Feyz İbnü's-Siddîk ve Ebû'l-Fazl İbnü's-Siddîk'tan faydalandı. 1948'de Tanca'ya dönerek babasının yaptırdığı Siddîkiyye Zâviyesi'nde ders verdi, halka vaaz etti ve çoğunluğu hadisle ilgili küçük hacimli yetmiş beşe yakın eser yazdı; bu eserler, talebisi Mahmûd Saîd Memdûh tarafından *Fethu'l-azîz fi esânîdi's-Seyyid 'Abdil'azîz* adıyla bir araya getirildi (bk. bibl.). Ayrıca çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanan çok sayıda makalesi bulunmaktadır. Abdülazîz el-Gumârî 8 Kasım 1997 tarihinde Tanca'da vefat etti.

Eserleri. 1. *el-Bâhîş 'an 'ileli't-ıta'n fi'l-Hâriş* (Kahire 1426/2005). Müellif bu eserinde Kûfeli hadis râvisi Hâris el-A'ver'e yöneltilen eleştirileri, bilhassa hemşehrisi Şa'bî'nin eleştirilerini cevaplayıp onun güvenilir bir muhaddis olduğunu göstermeye gayret etmiştir. Gumârî aynı konuda, Muhammed Nâsîrüddin el-Elbânî'ye rediye olarak *Beyânü nekşî'n-nâkiş li'l-müte'addî bi-taz'îfi'l-Hâriş* adlı bir eser de kaleme almıştır (Amman 1412/1992). 2. *el-Buğye fi tertîbi ehadîsi'l-Hilye* (Kahire, ts. [Mektebetü'l-Hancî]). Ebû Nuaym'ın *Hilyetü'l-evliyâ'sında* geçen hadisleri "hurûf" ve "ef'âl" başlıkları altında bir araya getirmiştir. Hurûf bölümündeki hadisler etrâf tertibinde (hadislerin yalnızca baş kısımlarına göre alfabetik biçimde) sıralanırken bu başlığa girmeyen hadisler sahâbî adına göre ilgili olduğu konuda zikredilmiştir. 3. *Hüküm tanzîmi'l-üsre ev ta'hdîdi'n-nesl* (Filistin 1428/2007). Gumârî'nin evlilik, aile ve doğum kontrolü hakkındaki görüşlerini içermektedir. 4. *İthâfû zevî'l-himemi'l-âliye bi-şerhi'l-âşmâviyye* (Beirut 1408/1988). Eserde Mâlikî fakih Abdülbârî el-Âşmâvî'nin ibadetlere dair *el-Mu'kaddimetü'l-âşmâviyye'si* şerhedilip eserdeki hükümlerin delilleri ortaya konulmuştur. 5. *el-Kav-lü'l-esed fi beyâni hâli (fi ibtâli) hadîsi "Ra'eytü Rabbi fi şüreti şâbbin emred"* (Amman 1428/2007). "Rabbimi

Abdülazîz
b. Muhammed
el-Gumârî

genç bir delikanlı sûretinde gördüm" rivayetinin uydurma olduğunu göstermeyi amaçlayan bir çalışmadır. 6. *et-Ta'hzîr min ahtâ'i'n-Nablusî fi ta'bîri rü'yâ Fâtıma ve'l-Hasen ve'l-Hüseyn* (Beirut 1430/2009). Abdülganî b. İsmâil en-Nablusî'nin *Ta'fîrül-enâm fi ta'bîri'l-menâm* adlı eserinde, içerisinde Hz. Fâtıma ile oğulları Hasan veya Hüseyin'in görüldüğü rüyaların tabiriyle ilgili değerlendirmelerinin eleştirildiği bir kitaptır. 7. *et-Te'nîs bi-şerhi manzûmeti'z-Zehebî fi ehli't-tedlis* (Beirut 1404/1984). 8. *Tenzihü'r-Resûl 'an iftirâ'i'l-ğabiyyi'l-cehûl* (baskı yeri yok, 1379/1959). Eserde Resûl-i Ekrem'in kendi arkasını görebildiğini belirten rivayetler konusundaki hatalı anlayışlar reddedilmektedir. 9. *Teshîlü'l-Medrec ile'l-müdreç* (Dımaşk 1403/1983). Süyûtî'nin *el-Medrec ile'l-müdreç* adlı kitabında yer alan rivayetlerin sahâbe tabakasındaki râvilerine göre tertip edilen eser "isimler", "künyeler" ve "kadın sahâbilerin müsnedi" başlıklı üç bölümden oluşmaktadır. 10. *el-Vikâyetü'l-mânî'a min vesveseti Ebî Bekr b. el-'Arabî fi kavlihi te'âlâ "hâfiizatün râfi'a"*. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin *Sirâcü'l-mürîdîn* adlı eserinde, "O kıyamet kimini alçaltır, kimini yükseltir" (el-Vâkıa 56/3) meâlindeki âyeti, "Âişe'yi Fâtıma'nın üzerine yükseltir" şeklinde tefsir etmesine yönelik bir reddiye olup müellifin *et-Ta'hzîr min ahtâ'i'n-Nablusî...* adlı çalışmasıyla birlikte yayımlanmıştır (yk. bk.).

Gumârî'nin ayrıca otobiyografisi olduğu belirtilen *Ta'rifü'l-mü'tesi bi-ahvâli nefsi* adlı bir eseri ile *el-Envârü'l-kudsiyye fi şerhi'l-vaşiyeti's-Siddîkiyye, Tezyînü'l-ibâre bi-tefsiri sûreti'l-Kevser bi-tarihi'l-işâre, Sirâcü'd-dülce fi fazli Tanca, et-Tuhtetü'l-aziziyye fi'l-hadîsi'l-müsel el-bi'l-evveliyye, İthâfû zevî'l-fezâ'il-i'l-müştehirâ bi-mâ vaqa'a mine'z-ziyâdat fi Nazmi'l-mütenâsir*

'ale'l-Ezhâri'l-mütenâsire, et-Te'atfuf fi tahrici ehadîsi't-Ta'arruf, el-Fethu'l-vehbi fi'l-ke'lâm 'alâ Muhammed b. es-Sâ'ib el-Kelbî ve et-Ta'rif bi-cehli men enkere'l-amele bi'l-hadîsi'z-za'if gibi çalışmaları da vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülazîz b. Muhammed el-Gumârî, *Hüküm tanzîmi'l-üsre ev ta'hdîdi'n-nesl*, Filistin 1428/2007, neşredenin girişi, s. 2-6; Mahmûd Saîd Memdûh, *Fethu'l-azîz fi esânîdi's-Seyyid 'Abdil'azîz*, Dımaşk 1405/1985; İbnü'l-Hâc Muhammed b. Fâtîmî es-Sülemî, *İs'âfû'l-ihvânî'r-râgıbîn bi-terâcimi sülletin min 'ulemâ'i'l-Mağribi'l-mu'âşırîn*, Dârülbeyzâ 1412/1992, s. 428-430; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Mu'cemü'l-mü'ellifîne'l-mu'âşırîn: Vefeyât 1315-1424 (1897-2003)*, Riyad 1425/2004, I, 360-361; Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşî, *İkdu'l-cevher fi 'ulemâ'i'r-rub'i'l-evvel mine'l-karni'l-hâmis 'aşer*, Beirut 1427/2006, II, 1936-1938.

MUSTAFA MACİT KARAGÖZOĞLU

GUMILEV, Lev Nikolaviç
(1912-1992)

**Rus asıllı şarkiyatçı,
coğrafya ve etnoloji bilgini.**

1 Ekim 1912'de Petersburg yakınlarında Neva nehri üzerindeki Vasilevskiy adasında doğdu. Babası meşhur Rus şairi Nikolay Gumilev, annesi Rus edebiyatının en büyük dram şairlerinden Tatar asıllı Anna Ahmatova'dır. Doğumundan kısa bir müddet sonra babaannesinin yanına Bejetsk şehrine gönderildi. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladı. 1921'de babası Sovyet karşıtlığı suçlamasıyla kurşuna dizildi. 1929'da annesinin yanına Petersburg'a gitti. Pedagoji enstitüsüne girmek istediğyse de "zâdeğân" çocuğu olduğundan kabul edilmedi. Şiirleri yönetim tarafından sansüre uğradığı için zor duruma düşen annesiyle birlikte bir süre yokluk çekti. Daha sonra, Sovyetler'in çeşitli bölgelerine ilmi seyahatler düzenleyen Leningrad Devlet Üniversitesi Coğrafya Fakültesi'nde işe girdi ve şarkiyatçı M. I. Artamonov'un nezaretinde Tacikistan, Kırım ve Don bölgelerine yapılan gezilerde işçi sıfatıyla dört yıl çalıştı. Bu yıllarda Türkistan coğrafyasını ve Türk halklarını yakından tanıdı, Türkçe ve Farsça öğrendi. Aralık 1933'te Sovyet karşıtı faaliyetlere katıldığı gerekçesiyle Arabist V. A. Eberman'ın evinde tutuklandıysa da on gün sonra serbest bırakıldı. Uzun uğraşlar ardından 1934'te Leningrad Üniversitesi Doğu Araştırmaları Enstitüsü Tarih Fakültesi'ne kayıt yaptırabildi. 23 Ekim 1935'te yine rejim karşıtlığı iddiasıyla tekrar tutuklandı.